

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ»

Виконала студентка: 2 курсу
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Саніна Я. О.

(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри соціальної роботи,
к. пед. н. Клопота О. А.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент професор кафедри соціології Дніпровського
державного технічного університету,
д. філос. н. Кравцов Ю. С.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 111 с., 14 табл., 7 рис., 53 джерела, 4 додатки.

Об'єкт дослідження – соціальна компетентність молодших школярів.

Предмет дослідження – процес розвитку соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (опитування, бесіда, кількісний і якісний аналіз результатів). В дослідженні використано методики: «Рукавички» (Г. Цукермана); «Діагностика ступеня психосоціальної зрілості» (С. Банкова); методика «Профіль соціального розвитку дитини».

В сучасних соціокультурних умовах, коли життя вимагає від людини громадської активності та відповідальної дії у різних практичних ситуаціях, проблема формування соціальної компетентності молодших школярів є однією з пріоритетних. У зв'язку з цим важливого значення набуває пошук шляхів і засобів вирішення проблеми формування соціальної компетентності учнів молодших класів, яка, в умовах сучасного інформаційного простору ще не є досить розробленою, проте є актуальною та потребує глибокого вивчення.

Тенденція упровадження в освітній простір інклюзивного навчання як в світі в цілому, так і в Україні зокрема зумовлює необхідність розв'язання проблем забезпечення умов для самореалізації людей з особливими потребами, адже кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, має право на одержання якісної освіти поруч і разом зі здоровими однолітками. Практична реалізація означених ідей залежить від рівня соціальної компетентності і готовності учасників інклюзивного навчального процесу в цілому та учнів зокрема до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

КОМПЕТЕНТІСТЬ, СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасних соціокультурних умовах, коли життя вимагає від людини громадської активності та відповідальності, проблема формування соціальної компетентності молодших школярів є однією з пріоритетних. На значущості засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи суспільних цінностей, морально-правових норм і традицій зацентровано увагу в Концепції «Нова українська школа», Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державному стандарті початкової загальної освіти.

Разом з цим, тенденція упровадження в освітній простір інклюзивного навчання як в світі в цілому, так і в Україні зокрема зумовлює необхідність розв'язання проблем забезпечення умов для самореалізації людей з особливими потребами, адже кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, має право на одержання якісної освіти поруч і разом зі здоровими однолітками. Практична реалізація означених ідей залежить від рівня соціальної компетентності і готовності учасників інклюзивного навчального процесу в цілому та учнів зокрема до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

Процес розвитку соціальної компетентності молодших школярів досліджували Н. Беккер, А. Богуш, М. Гончарова-Горянська, М. Докторович, Є. Коваленко, С. Курінна, Л. Лепіхова, Р. Лейчук, І. Лук'янова, І. Ніколаєску, О. Проценко та інші.

Різні аспекти інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивне освітнє середовище аналізували В. Бондар, А. Колупаєва, В. Лященко, П. Таланчук, J. Andrews, W. Bloemers, V. Gudonis, N. Hunt, K. Marshall, J. Lupart та інші.

Проте, відчутним є дефіцит робіт, спрямованих на розробку методів розвитку соціальної компетентності учнів інклюзивних закладів освіти.

Актуальність розглянутої проблематики визначила вибір теми магістерської роботи у такій редакції: «Розвиток соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі».

Об'єкт дослідження: соціальна компетентність молодших школярів.

Предмет дослідження: процес розвитку соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі.

Гіпотеза: розробка і впровадження спеціальної програми занять сприятиме підвищенню рівня соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку – учнів інклюзивних класів.

Мета: теоретико-експериментальне дослідження процесу розвитку соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі.

Завдання:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми розвитку соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку, які є учнями інклюзивних класів.

2. Емпірично виявити рівні розвитку соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивної освіти.

3. Розробити та впровадити програму занять, спрямованої на розвиток соціальної компетентності молодших школярів-учнів інклюзивних класів.

4. Визначити ефективність впровадженої програми розвитку соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (опитування, кількісний та якісний аналіз результатів).
Діагностичний інструментарій: методика «Рукавички» (Г. Цукермана), методика «Діагностика ступеня психосоціальної зрілості» (С. Банкова), методика «Профіль соціального розвитку дитини».

Методологічною основою дослідження став компетентнісний підхід щодо соціалізації, викладений у працях таких вчених, як: Ю. Бойчук ,

М. Докторович, І. Єрмаков, С. Курінна, І. Ніколаєску, І. Підласий, О. Проценко, В. Рибалка, В. Шахрай та інші; наукові підходи щодо інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивне освітнє середовище, які обґрунтовували В. Бондар, А. Колупаєва, А. Коноплева, В. Ляшенко, В. Нечипоренко, П. Таланчук, М. Чайковський та інші.

Експериментальна база комунальний заклад Дніпрорудненська гімназія «Софія» – ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 Василівської районної ради Запорізької області та Загальноосвітня санаторна школа-інтернат І-ІІІ ступенів Хортицької національної академії. Вибірка складалася із 50 учнів з 2-х класів

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на:

1. ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології» (м. Запоріжжя, 4-5 жовтня 2019).

2. І Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (Запоріжжя, 14 травня 2020).

3. Підсумковій конференції Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за напрямом «Актуальні проблеми інклюзивної освіти» (м. Київ, 26 травня 2020).

Зміст і результати дослідження висвітлено у 3-х **публікаціях**:

1) Саніна Я. О. Особливості процесу формування соціальної компетентності молодших школярів. *Наука очима молоді: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (м. Запоріжжя, 17 травня 2019 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2019. С. 215–216.

2) Саніна Я. О. Формування соціальної компетентності молодших школярів з ООП у сучасному інформаційному просторі. *Актуальні проблеми ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології: зб. тез доповідей ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 4-5 жовтня

2019 р.) / за заг. ред. Шевцова А. Г. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2019. С. 163–165.

3) Саніна Я. О. Роль соціальної компетентності школярів в інклюзивному освітньому просторі. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір*: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020р.), / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 С. 423

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (53 позиції, з них 5 – іноземною мовою), 14 таблиць, 7 рисунків, 4 додатків. Обсяг 111 сторінок, з них 57 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження забезпечили позитивне вирішення поставлених завдань та дозволили сформулювати такі висновки.

1. За результатами теоретичного аналізу процесу розвитку соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі виявлено, що поняття «соціальна компетентність» являє собою по-перше, процес засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду на основі діяльності, спілкування, відносин, а по-друге – інтегративний результат, що передбачає формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати й вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність.

Доведено, що особливої ваги розвиток соціальної компетентності набуває в умовах інклюзивного навчання, адже спілкування з «особливими дітьми», які мають суттєві відмінності вимагає готовності до такої взаємодії її учасників, і у першу чергу – саме дітей, які складають соціальне оточення дітей з особливими потребами. Процес формування соціальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами залежить від того, як така дитина сприймається соціальним оточенням, як вона відчуває себе в ньому. Тож від того, наскільки позитивним, гуманним, здатним до прийняття «інакшості» буде це оточення й залежить ефективність їх включення до середовища навчального. За умови дотримання таких соціальних умов «особливі» учні з особливими освітніми потребами зможуть не лише адаптуватися до навчання, але й розвинути власні комунікативні й соціальні навички, набути здатності до ефективної соціальної взаємодії та самореалізації у суспільстві.

2. Емпіричне дослідження, метою якого стало визначення рівня розвитку соціальної компетентності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі, було проведено на базі комунального закладу Дніпрорудненська

гімназія «Софія» – ЗОШ I-III ст. № 1 Василівської районної ради Запорізької області з використанням відповідного діагностичного інструментарію.

В ході аналізу отриманих результатів виявлено тенденцію переважання середнього та низького рівня розвитку досліджених аспектів соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку, які навчаються в умовах інклюзивного навчання.

Отримані дані дають підстави для висновку про необхідність організації цілеспрямованої діяльності, спрямованої на підвищення рівня соціальної компетентності молодших школярів-учнів інклюзивних класів.

3. Розроблено та впроваджено програму занять, спрямовану на розвиток соціальної компетентності молодших школярів, які є учнями інклюзивних класів. Програма складалася з 20 ігрових занять, тривалістю 40-45 хвилин. Виходячи з того, що життєпізнання являє собою духовно-практичну діяльність особистості, спрямовану на пізнання сутності, закономірностей та принципів суспільного життя, цілеспрямоване вивчення власного життя як унікального і неповторного, розроблену програму занять визнано життєпізнавальною.

Завданнями програми занять стали: розвиток соціальної компетентності молодших школярів, які є учнями інклюзивних класів; стимулювання дітей до самопізнання і прояву себе у соціально схвалюваній діяльності; підвищення рівня упевненості у собі, формування вміння самоконтролю; набуття досвіду співпраці з однолітками; сприяння формуванню навичок спілкування, вміння відстоювати власну точку зору в процесі взаємодії, толерантного ставлення до однолітків, які мають особливі потреби.

4. Задля перевірки ефективності впровадженої програми розвитку соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі здійснено порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагностики, в ході якого було виявлено позитивну динаміку діагностованих параметрів у членів експериментальної групи. Отримані результати доводять, що у значній кількості молодших школярів після впровадження програми занять покращилися взаємостосунки в групі, вміння

домовлятися між собою та знаходити компромісні рішення з різних проблемних питань. Разом з цим, в контрольній групі, яка не брала участі у впровадженні програму занять, динаміка показників відсутня.

Таким чином, вищезначене можна вважати свідченням ефективності розробленої програми занять саме як засобу розвитку соціальної компетентності молодших школярів-учнів інклюзивних класів.

На основі вищевикладеного, можна стверджувати, що здобуті результати й узагальнення дають підстави для висновку про те, що мету магістерської роботи досягнуто, гіпотезу підтверджено, завдання реалізовано.